

**МІНІСТЕРСТВО
СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
(Мінсоцполітики)**

вул. Еспланадна, 8/10, м. Київ, 01601, тел.: (044) 226-24-45, факс: (044) 289-00-98 E-mail: info@mlsp.gov.ua,
Код ЄДРПОУ 37567866, реєстраційний рахунок 35213015078737 в ДКСУ м. Києва, МФО 820172

№ _____

На № _____ від _____

Про розгляд звернення

**Інформаційно-аналітичний
тижневик
„ДЗЕРКАЛО ТИЖНЯ”
Україна**

вул. Московська, 19/1, м. Київ, 01010

Департамент захисту прав дітей та усиновлення Міністерства соціальної політики на лист інформаційно-аналітичного тижневика „Дзеркало тижня” надає інформацію до Міжнародного дня захисту прав дітей.

Пріоритетність державної політики з питань захисту прав дітей визнана нормами національного та міжнародного, у тому числі європейського права. Ставлення суспільства до своїх дітей відображає загальний рівень захисту та поваги прав людини.

Одним із перших законодавчих актів незалежної України була ратифікація Конвенції ООН про права дитини. Ратифікувавши її 27 вересня 1991 року, Україна не тільки поклала на себе зобов'язання щодо захисту прав дітей, але й визнала свою відповідальність перед світовим співтовариством щодо забезпечення на своїй території всіх положень цього документа, підтвердила свій курс на підтримку загальнолюдських цінностей та розбудову демократичної держави. Конвенцію називають „Світовою конституцією прав дитини”, її норми діють як складова національного законодавства України. У 2009 році було прийнято Загальнодержавну Програму „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року”, термін дії якої закінчився у минулому році.

У зв'язку з цим для забезпечення послідовності реалізації положень Конвенції ООН та удосконалення державної системи забезпечення прав дитини, Мінсоцполітики розроблено проект Концепції Державної соціальної програми „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на період до 2021 року”, який був затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05.04.2017 № 230-р. Процес входження України в Європейський Союз передбачає імплементацію європейських стандартів і підходів до забезпечення прав всіх дітей, основні напрями яких визначено Стратегією Ради Європи з прав дитини (2016–2021). Ці напрями дуже актуальні для України. Тому вони були враховані при розробці проекту Концепції Державної соціальної Програми.

Наразі триває робота з розроблення Державної соціальної Програми, яка буде базуватись на 8-ми пріоритетах, які схвалені Концепцією, а саме:

- створення сприятливих умов для життя та розвитку дитини;
- забезпечення рівних можливостей для всіх дітей;
- зміцнення інституту сім'ї та формування відповідального батьківства;
- захист дітей від насильства;
- створення системи правосуддя, дружнього до дитини;
- урахування найкращих інтересів та думки дитини при прийнятті рішень;
- забезпечення прав дітей у ситуації воєнних дій чи збройного конфлікту;
- створення безпечного інформаційного простору для дітей.

Основні напрями (ключові завдання) державної політики з питань забезпечення прав дітей в Україні

I. Деінституціалізація виховання дітей в Україні

Досі в Україні функціонує розвинена система інтернатів. Всього в інтернатних закладах перебуває майже 104 тисячі дітей. На сьогодні таких закладів – **751**, з них підпорядковані:

Міністерству освіти і науки – 580, понад 95 тисяч дітей (92 %);

Міністерству соціальної політики – 132, майже 6,5 тисяч дітей (6 %);

Міністерству охорони здоров'я – 39, майже 2,3 тисячі дітей (2 %).

Основна проблема – більше 90 % дітей, які знаходяться в цих закладах це діти, які мають батьків, не позбавлених батьківських прав. 22 тисячі (23 %) дітей навчаються, а головне проживають та утримуються в інтернатних закладах, не будучи сиротами, не маючи серйозних вад розвитку або захворювань, лише тому, що їх сім'ї перебувають у складних життєвих обставинах.

Серед причин:

- 34 % – бідність батьків;
- 25 % – ухилення батьків від виконання ними батьківських обов'язків;
- 14 % – безробіття батьків;
- 11 % – відсутність розвиненої мережі загальноосвітніх шкіл у сільській місцевості чи проблеми з підвезенням учнів до школи;
- 9 % – алко- чи наркозалежність батьків та інші.

На виконання рішення Національної ради реформ від 31.03.2017 та Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р, Мінсоцполітики розроблено проект розпорядження Кабінету Міністрів України „Про затвердження Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017 – 2026 роки та Плану заходів з реалізації її I етапу.

Проект акта розроблено спільно з провідними експертами з питань захисту прав дітей, зокрема, за участі представників Уповноваженого Президента України з прав дитини, Міністерства освіти і науки, Міністерства охорони здоров'я, Міністерства фінансів, Інституту суспільно-економічних досліджень, Представництва ЮНІСЕФ в Україні, Міжнародної благодійної організації „Партнерство „Кожній дитині”, Всеукраїнської громадської організації „Ліга соціальних працівників”, Представництва благодійної організації „Надія і житло для

дітей” в Україні”, Міжнародної благодійної організації Благодійний фонд „СОС Дитяче містечко” та опрацьовано 13 та 26 квітня 2017 року на спільних нарадах в Мінсоцполітики та в Адміністрації Президента України.

Наразі проект акта надіслано на погодження до заінтересованих органів.

II. Збереження сімейного середовища для дитини та запобігання вилученню дитини з сім'ї.

Відповідно до цього пріоритету значної уваги з боку держави потребують діти, які перебувають у складних життєвих обставинах, з причин:

- проживання в сім'ї, у якій батьки або особи, які їх замінюють, ухиляються від виконання своїх обов'язків з виховання дитини, а саме: коли вони без поважних причин не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає або може вплинути на її фізичний розвиток, не створюють умов для отримання нею освіти;
- скоєння фізичного, психологічного, сексуального, економічного насильства над дитиною, жорстоке поводження з нею або загроза його вчинення;
- залучення дитини до найгірших форм дитячої праці;
- систематичного самовільного залишення дитиною місця постійного проживання.

Нині на обліку служб у справах дітей понад 28 тис. дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах. При цьому майже 95 % з них проживають у сім'ях, в яких батьки ухиляються від виконання батьківських обов'язків.

На сьогодні вже прийнято три закони, на підставі яких створюються сім'ї патронатних вихователів, запроваджується наставництво стосовно дітей, які перебувають в інтернатних закладах, розвивається мережа служб у справах дітей. У Державному бюджеті України на 2017 рік передбачені витрати на забезпечення функціонування 154 сімей патронатних вихователів, які здатні будуть охопити своїми послугами від 300 до 500 дітей.

Затверджено два типових положення, на підставі яких створюються нові форми догляду і виховання дітей з інвалідністю та є можливість розвивати послуги у громадах для сприяння збереженню і підтриманню сімейних та родинних стосунків, інтегруванню дітей, які проживають в інтернатних закладах, до місцевої громади.

Усі новостворювані послуги сфокусовані на збереженні, реабілітації, відновленні сім'ї. При таких підходах держава допомагатиме батькам виконувати батьківські обов'язки, а не перебиратиме ці функції на себе.

Протягом звітнього періоду в регіонах продовжено роботу щодо реалізації завдань та заходів, спрямованих на збереження та відновлення сім'ї для дитини.

Забезпечено інформування населення про спектр соціальних послуг і види соціальної допомоги, які надаються суб'єктами соціальної роботи. З цією метою серед населення розповсюджуються візитівки спеціалістів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та фахівців із соціальної роботи із зазначенням переліку послуг, адреси, телефону, за яким можна звернутися за допомогою.

У місцевих засобах масової інформації постійно розміщується соціальна реклама з питань соціальної підтримки сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, формування відповідального батьківства, розвитку сімейних форм

виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, профілактики соціального сирітства.

Станом на 01.04.2017 соціальними послугами охоплено 524 тис. сімей найуразливіших категорій населення (в яких виховується 798 тис. дітей), з них - понад 30 тис. сімей (в них 62 тис. дітей), у яких був ризик вилучення дитини з сім'ї до закладів державного утримання.

У результаті наданих послуг у 15 960 сім'ях збережено право на виховання в родині 32 212 дітей, що становить 54% від кількості дітей, щодо яких існував ризик або факт вилучення з сім'ї, зокрема:

- 26 566 дітей, щодо яких був ризик відібрання від батьків, залишилися у біологічних сім'ях;
- 1 933 дитини повернуто в сім'ю з інтернатних закладів, де вони перебували за заявою батьків;
- 626 новонароджених дітей, щодо яких був ризик відмови, залишилися зі своїми матерями.

З метою подолання соціального сирітства, дитячої бездоглядності та безпритульності, запобігання правопорушенням серед неповнолітніх у регіонах України систематично проводиться ціла низка профілактичних заходів (рейдів).

В ході проведення цих профілактичних заходів обстежуються традиційні місця перебування безпритульних дітей: підвали, теплотраси, вокзали, ринки, електропоїзди. З дітьми та їх батьками проводиться робота з роз'яснення законодавства України, спрямованого на охорону дитинства, вживаються заходи з надання матеріальної допомоги сім'ям з дітьми, які цього потребують.

Під час зазначених заходів увага приділяється питанням недопущення вживання дітьми чи збуту дітям алкогольних та тютюнових виробів, наркотичних засобів та психотропних речовин, втягнення дітей до найгірших форм дитячої праці, вчинення по відношенню до них насильства, жорстокого поведіння з ними.

За результатами проведення рейдів у 2016 році службами у справах дітей попереджено понад 28 тис. батьків та притягнуто до відповідальності 8,5 тис. батьків за ухилення від своїх батьківських обов'язків.

III. Розвиток та підтримка сімейних форм виховання

Протягом останніх років в Україні реалізується комплекс заходів для вирішення зазначених питань. Як результат, в Україні сформована тенденція до зменшення чисельності дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Так, на кінець 2014 року в Україні їх кількість становила 83 716 осіб, на кінець 2015 року – 73 182 особи, станом на 01.04.2017 – 70 981, з них 1 606 – внутрішньо переміщених дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

На сьогодні Україні функціонує:

- 977 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховуються 6 472 дитини;
- 3 798 прийомних сімей, в яких виховуються 6 986 дітей.

Загалом сімейними формами виховання охоплено 64 882 дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, що становить 91,4 % від загальної кількості таких дітей (у 2014 р. – 87,5 %, у 2015 р. – 90,5 %)

Протягом 2016 року усиновлено громадянами України 1 490 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, іноземними громадянами – 394 дитини.

З метою підтримки сімейних форм виховання протягом 2016 року законодавчо унормовано ряд важливих питань, зокрема:

1. Прийнято Закон України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо надання батькам-вихователям додаткових соціальних гарантій” від 17.05.2016 № 1366-VIII.

Внесені зміни передбачають надання одному з батьків-вихователів, які перебувають у трудових відносинах із підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи, права скористатися відпусткою для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, а також уточнено, що зазначеним видом відпустки може скористатися лише один із прийомних батьків.

2. Кабінетом Міністрів України прийнято постанову від 22.07.2016 № 458 „Про внесення змін до Положення про дитячий будинок сімейного типу та Положення про прийомну сім'ю”.

Внесені зміни передбачають:

- забезпечення діяльності дитячого будинку сімейного типу, прийомної сім'ї у разі їх переміщення до іншої адміністративно-територіальної одиниці (зміна місця роботи батьків, покращення житлових умов, купівля або отримання у спадок будинку, квартири, необхідність лікування батьків або дітей тощо);

- недопущення одночасного застосування в дитячому будинку сімейного типу, прийомній сім'ї різних форм влаштування дітей тощо.

3. Кабінетом Міністрів України прийнято постанову від 23.08.2016 № 520 „Про внесення змін до пункту 8 Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом „гроші ходять за дитиною”, якою передбачено механізм повернення надміру виплачених коштів внаслідок неподання батьками-вихователями або прийомними батьками відомостей про зміну розміру пенсії, аліментів, стипендії чи державної допомоги.

Реалізація цієї постанови посилить захист прав дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях, на виплату соціальної допомоги, що гарантована державою, та сприятиме широкому охопленню таких дітей сімейними формами виховання.

IV. Забезпечення соціального захисту дітей в умовах збройного конфлікту

Одним з найголовніших завдань Мінсоцполітики є забезпечення соціального захисту дітей, які постраждали від збройного конфлікту та воєнних дій в Україні.

На початок проведення АТО в Донецькій та Луганській областях проживало **понад 1 млн. дітей**. З них понад **14,5 тис.** дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, з яких майже 12 тис. дітей були охоплені сімейними формами виховання, а 2 593 дитини – у 71 закладі системи освіти, охорони здоров'я та соціального захисту населення.

Станом на жовтень 2014 року із закладів, які були розташовані у районі проведення АТО, було евакуйовано понад **1 600 дітей**.

В січні-лютому 2015 року, за інформацією Донецької та Луганської обласних державних адміністрацій, вивезено **2 593 дитини** до інших областей України та

безпечних районів Донецької та Луганської областей (серед них 280 – з різних закладів соціального захисту та інтернатних закладів).

На початок 2017 року 241 056 дітей зареєстровані як внутрішньо переміщені особи. Водночас кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, що прибули з населених пунктів, на території яких органи державної влади тимчасово не здійснюють свої повноваження, тимчасово окупованої території, станом на 01.01.2017 складала 1 606 дітей. Крім цього понад 600 дітей, які перемістилися без супроводження батьків, а також 390 дітей, що є вихованцями 109 внутрішньо переміщених прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу.

Усі сім'ї отримують державну соціальну допомогу та грошове забезпечення, соціальний супровід та підтримку, виходячи з можливостей місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Нині у населених пунктах Донецької та Луганської областей, що включені до переліку населених пунктів, які розташовані на лінії зіткнення, проживає понад 29 тис. дітей.

За підсумками 2016 року обліковано 1 908 дітей військовослужбовців, які загинули під час участі в антитерористичній операції, захищаючи незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України, або померли внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, отриманих у районах проведення антитерористичної операції.

Відповідно до Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 № 1393-р, Мінсоцполітики проводяться заходи щодо вдосконалення законодавства України з питань захисту дітей в умовах збройного конфлікту.

Зокрема, Законом України від 26.01.2016 „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми” (№ 936-VIII), внесено ряд суттєвих змін з окресленого питання до Закону України „Про охорону дитинства”.

Так, відповідно до норм міжнародного права, у тому числі з урахуванням Резолюції РБ ООН від 26.06.2005 № 1612, вдосконалюються стаття 30 „Заборона участі дітей у воєнних діях і збройних конфліктах” та стаття 32 „Захист дитини від незаконного переміщення”. Крім цього, Закон доповнюється статтею 30¹ „Захист дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, та дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій і збройних конфліктів”.

За період проведення антитерористичної операції за участю Мінсоцполітики законодавчо унормовано ряд важливих питань щодо забезпечення прав внутрішньо переміщених дітей, а саме:

- визначено механізм організації соціального захисту дітей, які залишилися без батьківського піклування, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, переміщених із тимчасово окупованої території України та територіально-адміністративних одиниць України, в яких триває антитерористична операція (постанова Кабінету Міністрів України від 22.10.2014 № 624 „Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866”);

- визначено механізм забезпечення діяльності прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, що перемістилися з тимчасово окупованої території України або району проведення антитерористичної операції, та виплати їм державної соціальної допомоги (постанова Кабінету Міністрів України від 04.06.2015 № 356);

- спрощено порядок призначення і виплати державної допомоги на дітей, які перебувають під опікою, піклуванням, а саме передбачено виплату такої допомоги без довідки про аліменти (постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2015 № 688);

- забезпечено права сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування (прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу), на отримання субсидії (постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 № 752);

- внесено зміни до Порядку оформлення і видачі довідки про взяття на облік особи, яка переміщується з тимчасово окупованої території України, району проведення антитерористичної операції чи населеного пункту, розташованого на лінії зіткнення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 № 509 (постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2015 № 636 „Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України”);

- врегульовано механізм звернення за отриманням щомісячної адресної допомоги для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг, деякими категоріями внутрішньо переміщених дітей (постанова Кабінету Міністрів України від 09.12.2015 № 1014);

- визначено механізм надання статусу дітям, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів (постанова Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2017 року № 268 „Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів”);

- у грудні 2014 року проведено удосконалення Єдиної інформаційно-аналітичної системи „Діти” в частині обліку дітей, переміщених з тимчасово окупованої території або з районів проведення антитерористичної операції. Зокрема, це дало змогу засобами ЄІАС „Діти” забезпечити ведення обліку дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, переміщених із тимчасово окупованої території або району проведення антитерористичної операції, службами у справах дітей за місцем їх виявлення, редагування інформації в електронних облікових картках дітей, необхідної для подальшого забезпечення захисту їхніх прав та інтересів і формування звітності щодо такої категорії дітей. У зв'язку з цим внесено відповідні зміни до Порядку ведення службами у справах дітей обліку дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Водночас Мінсоцполітики вживаються заходи щодо соціального захисту дітей із районів проведення антитерористичної операції, зокрема, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах, а саме:

- здійснення інформаційного та методичного забезпечення роботи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо особливостей захисту прав дітей в умовах воєнних дій та збройних конфліктів;

- сприяння взаємодії відповідних органів виконавчої влади Донецької та Луганської областей з іншими регіонами України щодо можливостей вивезення дітей та їх розміщення на території, підконтрольній українській владі;

- сприяння органам місцевої виконавчої влади щодо вжиття дієвих заходів стосовно організації безпечного переміщення дітей на територію, яка підконтрольна українській владі, зокрема на навчання, оздоровлення та відпочинок, лікування тощо за згодою їх батьків, інших законних представників;

- сприяння місцевим органам виконавчої влади щодо залучення представників громадських організацій, благодійних фондів, волонтерів під час оперативного вивезення дітей, якщо фінансові можливості їхніх батьків обмежені;

- сприяння місцевим органам виконавчої влади щодо залучення громадських організацій стосовно надання гуманітарної допомоги дітям, які проживають у закладах стаціонарного перебування різного типу, та підпорядкування на території, яка підконтрольна українській владі, прийомним сім'ям, дитячим будинкам сімейного типу, сім'ям опікунів, піклувальників тощо.

V. Захист житлових та майнових прав дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

Відповідно до статистичних даних на кінець 2016 року в Україні проживало 71 178 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які мають житло, становить 48 214 осіб, що складає 67,7 % від загальної кількості дітей даної категорії.

Кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які не мають житла, становить 22 964 осіб, що складає 32,3 % від загальної кількості дітей даної категорії.

Також протягом 2016 року житло отримали 425 дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа, що складає 2 % від потреби. Слід зазначити, що у 2015 році кількість дітей та осіб даної категорії, які отримали житло, складала 2,1 % (441 особа) від потреби (станом на 01.01.2016 на квартобліку перебувало 20 688 осіб).

З метою захисту житлових, майнових прав дітей вказаної категорії та осіб з їх числа Мінсоцполітики розроблено проект постанови Кабінету Міністрів України „Про затвердження комплексного плану заходів щодо забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа” (далі – проект акта). Прийняття акта сприятиме: здійсненню контролю за своєчасним взяттям дітей вказаної категорії на квартирний та соціальної квартирний облік; контролю за станом збереження житла дітей, які його мають; використанню вільного житлового фонду, який належить до комунальної власності відповідної територіальної громади, для його передачі дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування, та особам з їх числа; створенню відповідно до визначених потреб мережі соціальних гуртожитків або інших видів соціального житла для осіб даної категорії; при формуванні місцевих бюджетів передбачення коштів для реалізації регіональних програм щодо забезпечення житлом осіб даної категорії.

Наразі проект акта погоджено заінтересованими центральними органами виконавчої влади, обласними, Київською міською державними адміністраціями. Після опрацювання зауважень та пропозицій, наданих центральними органами виконавчої влади, Мінсоцполітики в установленому порядку внесе проект акта на розгляд Уряду.

З метою забезпечення реалізації права на житло дітей та осіб вказаної категорії, які є внутрішньо переміщеними особами внаслідок тимчасової окупації території України, районів проведення антитерористичної операції, Мінсоцполітики розроблено, а Урядом прийнято проект Закону України „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту житлових прав дітей-сиріт та дітей,

позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа” (реєстр. № 5045 від 26.08.2016).

Зазначені зміни спрямовані на реалізацію права внутрішньо переміщених дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які досягли 16-річного віку, а також осіб з їх числа, бути зарахованими на квартирний та соціальний квартирний облік за місцем взяття їх на облік як внутрішньо переміщених осіб.

18.05.2017 законопроект прийнято в першому читанні та готується до другого читання.

Міністерством соціальної політики продовжується планомірна робота за усіма вищевикладеними напрямками.

**Директор Департаменту захисту
прав дітей та усиновлення**

Р. Колбаса